

تۈرك يۈردى

تۈركلەر فائىدەسەنە چالغىش
اون بىش كۈندە بىر چىقار

يىل ۷ - جلد ۱۴ - عمومى صاى ۱۵۱
۱ كانونى ئاى ۱۳۳۴ صاى ۱

(ایرانده تورکلر)

تورکلرک قدر و اعتباری ، قبل الاسلام ایرانده
دخی عین حقوق و امتیازاته مظهر اولدیی
حالده یوکسک و بویوک ایدی .

بو بر حقیقت تاریخیه درکه آثار عربیه
حقیه تتبع ایدنلر ایچون ، بوحقیقی کورمه مک ،
تورکلرک بو وضعیت تاریخیه نی تسلیم و اعتراف
ایتمک قابل دکلر . آنجاق آثار عربیه
مؤلفات عربیه درجه سنده تدقیق و تبعه لایق
کوره میئلر ، یاخود قبل الاسلام تورکلره بر وارلق ،
بر موجودیت سیاسی و یره میئلر بوحقیقت
تاریخیه نی ، دلائل و یناندن عاری بر دعوی
شکلنده کوره میئلر .

بو ذواتک فکرلرینی تسویر ، ذهنلرینی
ارشاد ایده بیلمک ایچون شو دعوائی تحلیل
و اثبات ایتک لازم کلیور . بوحقیقت تاریخیه نیک
دلائلی کوستره بیلمک ایچون اوچ مقدمه ترتیب
ایدلملیدرکه مطلوب اولان نتیجه عرض دیدار
ایده بیلسون . هر بری ، بر مقاله مستقوله نیک
موضوعنی تشکیل ایده جک قدر مهم اولان
اوچ مقدمه شونلر :

۱ — ایرانک وضعیت جغرافیسی و عدد
نفوسی .

۲ — ایران ایله همحدود اولان تورک
حکومتلری .

۳ — دین مجوسک و لسان ایرانک تورکلر
اوزرنده تأثیراتی .

۱ — ایرانک وضعیت جغرافیسی ، عرب
مجاهدلرینک ایرانیه هجوم ایتدکلری اون آلتینچی
سال هجری ده — اوفاق برفرق مستثنی اوله رق —
شمی کی وضعیت جغرافیسه سنک همان عینی کبی
ایدی . اوزمان ایران اولککسی و ایران دولتی ،

تورکلر ، اوتنه دن بری طبعاً حلیم ، فطرتاً
جنکاور ، دینلرنده ثابت ، خدمتلرنده صادق ،
بویوکلرینه مطیع ، کوچوکلرینه شفق ، یلان
و مبالغه دن مجتنب ، غل و غشدن صافی ، وعد
ایتدکلرینه وفاکار ، وطنلرینه مربوط ، وارقلرینه
عاشق ، علوم و صنایعه مستعد ، قابلیت مدنیه نی
تام بر ملت ممتازه اولقله مشهود و متعارفدر .
تورکلرک حائر اولدقلری شو خصائل فطریه ،
تورکلرک مالک اولدقلری بو فضائل عسکریه
پک مهم اولدیغندن اسکیدن بری هر ملت نظرنده
تورکلرک موقعی بویوک ، هر یرده تورکلرک قدر
و اعتباری یوکسک ایدی .

تورکلرک شو خصلت مردانه لرینی حسن
تقدیر ایدن چین ایمپراطورلری ، تورکلرک
خدمات حربیه سندن قدر مستفید ایسه عین
تقدیری زیاده سیله بذل ایدن ایران شاهلری ده
تورکلره پک دوستکون ایدی . بوندن دولایی
چین و ایرانده تورکلر ، بویوک موقعلر اشغال
ایتمشلردی .

مدنیت اسلامیه نیک طلوعندن سوکره عربلر
دخی چین و ایرانک تقدیراتی موافق بوله رق
تورکلری الله ایتکه چالیشمشلر ، تورکلرک
قوتیله احراز خلافت ، تورکلرک اداره سیله
ادامه موجودیت ایده بیلمشلردی .

بناءً علیه : قبل الاسلام آسیاده تورکلرک
موقعی ، بعد الاسلام حائر اولدقلری نفوذ
و اقتداردن آشانی دکلدی . خلافت عباسیه
دورنده پک بویوک حقوق و امتیازاته نائل اولان

اثبات ایتشدهدی . ایران ایله همحدود اولان
تورک حکومتلرینک اک قوتلیسی سيجستان
حکومتی ایدی .

سيجستان حکومتی ، هجرت نبویه نك اون
آلتنجی سالنده هندستانه قدر ممتد اولوب مکران
وسند اولکه لری سيجستانک جمله مشتملاتندن
ایدی . سيجستان ، سکستانن معرب دکل بلکه
سجستاندن مخفدر . معجم البلدان بونی اثبات
ایدیور . جامع الدولده سجستانک اصلی
سکزستان اولدیغنی کوستریور . سکزستان ،
سیکیز ایل دیمکدر .

سيجستان اولکه سی ، سیکیز تورکلریله
مسکون و قای تورکلرینک اداره سنده محفوظ
بر قطعه تورانیه ایدی . مرکز اصلی قیقان
(قای خان) شیری اولوب هجرت سنیه نك
اون آلتنجی سالنده حکمداری (قرا خان)
ایدی . تاریخ الامم والملوک ، بو ذاتک آدینی
(قاران) و (قاران) دیه ضبط ایدیور .

شرقه ایران ایله همحدود اولان تورک
حکومتلرندن بری ده کابل حکومتی ایدی .
اوزمان کابل حکومتی ، جیحونک ایچ طرفده
کائن (ختل ، قوتال) اولکه سی شامل اوله رقی
شمدیکی افغانستانک موقعنده ایدی . کابلستان
کاولو تورکلریله مسکون و تاله تورکلرینک
اداره سنده معمور بر قطعه تورانیه ایدی .
عربلر ، بوتاله تورکلرینه (هیاطله) دیشلردی .
اون آلتنجی سال هجری ده هیاطله حکمداری
(طغسان خان) ایدی . بو ذاتک آدی ده
(طغانشاه) دیه قید ایدمشدر .

ایرانک شرقه کائن (تورکستان اولکه سی)

سيجستان ، کابلستان و تورکستان ، غرباً خزر
دکیزی و خزرستان ، شمالاً خوارزم اولکه سی
و جنوباً عربستان ایله محدود ایدی .

شو حدودک کوستردیکی اوزره اون آلتنجی
سال هجری ده ایران حکومتک اوچ طرفی
تورکلره محاط و بر طرفی عربله معروض ایدی .
بونکه برابر ایران داخلده بغداد و اصفهان
ایالتلرندن عبارت اولان (عراقین) ک صاغ
طرفده هوزستان و صول جانبده آذربایجان
قطعه لری کاملاً تورکلره معمور اولدیغنی کی
بغدادک جنوب طرفلری ده بوتون عربله
مسکون ایدی .

بوندن دولای پای تحت ایران اولان (مداین)
شهری ، ایکی طرفدن تورکلره محفوظ و جنوباً
عربلرک تهدیدینه معروض بر حالد ایدی .
یاکیز شرقاً و شمالاً ملت حاکمه نك تحت اماننده
بولونیوردی . بونکه برابر شمال شرقی ده
بولونان (مرو) ایالتنده تورکلرک نفوسی غالب ،
نفوذی حاکم ایدی .

شو وضعیت جغرافیه نك دلالتندن مستفاد
اولدیغنی اوزره ایرانک نفوس عمومیه سی اون
میلیوندن فضله تخمین اوله مزدی . چونکه :
سيجستان ، مستقل بر تورک حکومتی اداره سنده
اولدیغندن شمیدیکی کی ایرانک زیر حکمنده
دکدی . بونفوس عمومیه نك نصفندن زیاده سی ده
صاغلام ترکلردر .

۲ — ایران ایله همحدود اولان تورک
حکومتلری ، ایرانک شو وضعیت داخلیه سینه
نسبتله ده قوی ، ده امین اولدیغنی عرب
مجاهدلرینک محارباتی و ایرانک سرعت اضمحلالی

۳ — ایرانک دینی، کیانیانک زماندن اعتباراً زردشت ارموینک نشر ایلدیکي آتشپرستلک دینی ایدی. دین زردشتی، ایرانک ملی بر دیندر. بودین آتشپرستی، صوکره دن (دین مجوس) دیه آستهار ایشدر. بواشتهارک سینی ابوریمان الیرونی (الاثار الباقیه) سنده شویله یازیور:

«هوزلر (اوز تورکلر) ایرانیلره (ماکوس) دیدکاری مناسبتله ایرانک قبول ایتدیکي دین زردشتیه (دین ماکوس) و صوکره شیوه ایرانی اوزره (دین مجوس) دیشدر. ماکوس، هوزلرک دینله مملکتی کوزل اداره ایدر. انسانلره ایی باقار کیمسه لره دینور. سیاسی آدم دیمکدر.»

ماکوس لغتی، ماکان وماکور کي اویغور دینله ماقوس، ماقان و ماقور کله لرینک عیندر. اویغور تورکلرینک (قاف) ایله تلفظ ایتدیکي حرقی اوز تورکلری (کاف) شکنده تلفظ ایتلرندن نشئت ایش بر مغایرت لفظیه در. قویاش، کویاش، کوناش، کونش کي.

سلیان افندیکن لغتنامه سنده «ماقا» - وصف وستایش «و» ماقتامق - وصف وستایش ایتک، ذکر جمیل ایله ملک، مخته مق «دیه مسطور در. اوختامق، اوقتامق، اوکتامق کي ماختامق و ماقتامق مصدرلری ده اوز تورکلرینک دینله (ماکتامق) تلفظ اولتمقد در. (ماق) تومندن مأخوذ در.

ماق، لقه نظر واستحسان اولونان شی اولدیغنی تفرعانی کوسترمکده در. منظور ومستحسن معناسنه اولان تامان لغتی، تلفظ ایدن محیطک شیوه لسانی اوزره ماچان،

جیحون ایله سیحون ایرماق لرینک آره سندن عبارت اوله رق (ماوراءالنهر) دیمکله مشهور ایدی. اوزمان تورکستان اولکیمسده یدی عدد تورک خانقلری موجود و برینک اداره داخلیه سی مستقل و ایران حکومتنه غیر تابع ایدی. ایرانک شمالنده کائن (خوارزم حکومتی)، خراسانده تورک مدنیتی تمثیل ایدن بردولت ایدی. شرقاً جیحون ایرماغی، شمالاً آرال کولی وغرباً خزر دیکزی آرا لرنده تأسیس موجودیت ایش بر تورک حکومتی ایدی. خوارزم ایلی ایغزاقیتلرله مسکون و باری تورکلرینک اداره سنده معمور ایدی. عربلر، باری قان سلاله سنه (آل فریغون) دیشلردی. اون آلتنجی سال هجری ده بوسلاله دن (ارتوح، ارتاموق خان) خوار زمشاه ایدی.

ایرانک غربنده واقع (خزرستان حکومتی) پک مشهور ایدی. خزر تورکلرله عربلرک مجاهداتی؛ تورکلرک فضائل عسکریه سی، خصائل فطریه سی، قدر شناسقلرینی اثبات ایدن منقبه لرله مشحوند در. خزر حکمداری (ایلبرس خان) بو محارباتک قهرمانلرندن بریدر. سامان بن ابی ربیع ایله ایلبرس خانک مبارزه لری سیر کتابلرینک مدار احتشامیدر.

خلاصه: جیحونک بو طرفده کائن - جستان، کابلستان و خوارزم حکومتلری، مدنیت اسلامیه - نک انسانی آتشارنده تورکلرک وارقلرینی، یعنی موجودیت سیاسی لرینی اثبات ایدن محتمم برر آبد، مجسم برر برهان ایدی. ایران حکومتی، کندی موجودیت سیاسی و اداره داخلیه سی تأمین ایده بیلمک ایچون شو تورک حکومتلرینک مظاهر تلرینه دایما محتاج ایدی.

بوندن دولای مجوسیلکی قبول ایدن هر فرد، ایرانیلکه محبت ایتک اوزره مجبول ایدی. ایران غیرتی، دین غیرتیه مساوی و ایران محبتی، حیت دینه دن معدود صایلیردی. بونک ایچون هر فرد مجوسی، نسلاً ایرانی اولسنی ترویج ایدر. ممکن اولدیقی قدر نسلی ایرانیلکه نسبت ایدرک افتخار ایلردی.

مجوسیلکک معتقدات اساسیه سنده اولان حلول الوهیت اعتقادی ده دها بویوک ایش کوریور؛ مجوس استادلری، ایران موبدلری، رؤسای ناریه بی برر معبود انسانی، برر الاله متجسد و ایران شاهنی ده شو الهه انسانک الک بویوک اولمق اوزره طانییدیور؛ بو صورتله مجوسی تورکلرک، بوتون مجوسیلرک قلوبنی ایران ملیته جلب و تسخیر ایدیوردی.

دیگر طرفدن ایران پروپا غانداچیلری شو عقائد مجوسیه دن بویوک فرصت لر الاله ایدرک ایران ملیتی، ایرانک موجودیت سیاسیه سی الک زیاده مدافعه و محافظه یه چالیشان تورکلری تاممیه ایرانیلکه مال ایتک ایچون تورکلری ایران حکممداری فریدون شاهک (تور) آدلی موهوم اوغلنک اولادن کوسترمهک چالیشیورلر؛ توران لفظی (تور) ک جمعی اولدیغنی ادعا ایدرک تورکلری ایران صوبندن یایمق ایسته یورلردی.

بو ماصاله قوت، شو پروپا غاندایه فعلی بر تأثیر ویرمک ایچون ایرانک اطرافنده موجود اولان مستقل و مجوسی تورک خانلریته (شاه) عنوانی ویره رک کابل خاننه (کابلشاه)، خوارزم خاننه (خوارزمشاه)، سیکیز خاننه

ماخان، ماکان، ماهان دیندیکی کبی ماکوس لفتی ده (ماجوس) و تحقیقاً (مجوس) دیه قوللانیلمش اولدیغی اکلاشیلیر. تورک عنوان حاکمیتی اولان (قان) لغتی خان، کان، جان، هان سککنده تلفظ اولدیغی کبی.

ابو ریحانک (الانارالباقیه) سنده نقل و تفصیل ایتدیکی اوزره توران و ایران ایللرئده الک زیاده منتشر اولان ادیان جاهلیه نک الک مشهوری دورئدر. برنجی دین، بودی (بوغدی خان) طرفدن نشر ایدلمش اولان (بودهی دینی) در. ایکنجیسی سانی (سانغ خان) ک قبول و نشر ایتدیکی (سانغیت دینی) در. (۱) اوچنجیسی، یونلردن اول انتشار ایدن (برهن دینی) در. دوردنجی دین، زردشت ارمونک نشر ایتدیکی (مجوس دینی) در.

سانغیت دیندن ماعدا شو دینلر، کامل انسانلره قوه الوهیتک حلول و اتحادی و تناسخ نقطه سنده اجتماع و احکام پرستنده افتراق ایتکده ایدیلر. فقط سانغیت دینی، وحدت الهیه بی مثبت و حلول و اتحاد اعتقادندن مجتنب ایدی. بوندن دولای سانغیت دینی، خواص دینی اولمش و دیگر اوچ دین عوام اراسنده بک زیاده جای قبول بولمش ایدی.

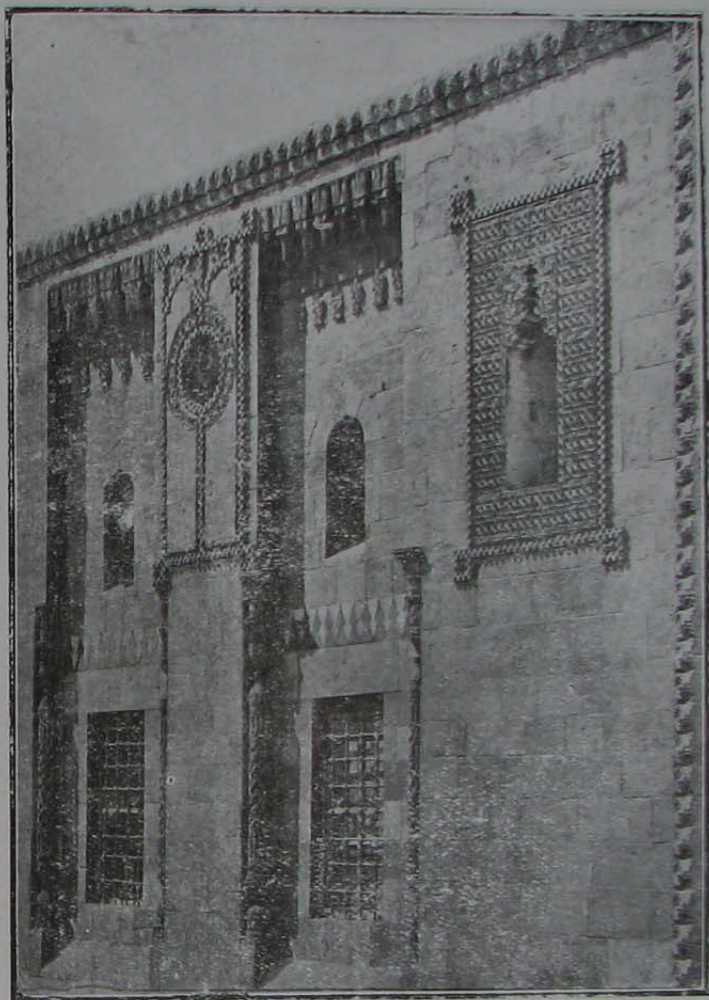
ماوراءالنهر ایله خراسان قسمنده قاهر بر قنوده مالک اولان مجوس دینی، ایرانیلرک سیاست ملیه سی ترویج خصوصنده بک بویوک برآلت احتراض ایدی. دین مجوسک کتابلری، لسان فارسی اوزره یازلمش اولدیغندن ایران لسانی ده اولت احتراضی دها کسکین بر حاله قویوردی.

(۱) سانغیت، تورک دینده سانغلی دیمکدر.

سلفکیان زمانده یاپیلمش اولان «تورک یوردی» دهرده سلطنت سرون بحری توپکوردن (تلاون) له اوغلی ملک اشرف خلیل طرفدن احیا ایدلمشدرن. ایچنده کی جامعده تورک سلطانلاردن نورالدین شهید طرفندن یاپیلمشدر.

۱*

۱* ۱۸۰۹ تاريخىدە حلب واليسى بولغان قرەمەمەد پاشا
طرفىدىن ياپىدىرىلىشىدۇر .

۲* قلەئەنكە كائىل و سلاطىنلار مەخسۇس دائىرىسىنى
ايدىن جەھەتسى

حال بوکه دین مجوسک بوقدر تأثیراته ،
ایران پروپاگانداچیلرینک بوالقآآنه رغما ،
کرک ایرانک داخنده و کرک خارچنده اولان
مجوسی تورکر ، کندی دیلبرینی ایران لسانه ،
کندی مدیتلرینی ایران مدینته ، کندی وارقلرینی
ایران موجودیتنه فدا ایتمه مشلر ؛ کندی دیلبرینی
کندی مدیتلرینی ، کندی موجودیتلرینی
شدله محافظه ایتمشله . بوقدر پروپاگانداکرک
تأثیری اوله رق یالکزن شیوة تلفظلری ایرانیه ،
شکل تکلملری عجمیانه اولمش اوقدر .

شایان دقتدرکه : مجوسی تورکر ، ایرانیلرله
دیناً متحد ، وحدت دینییه ایله متحس اولقلری
حالده مجوسی تورکرکرک کرک حسیات مایه سی ،
کرک اعیاد دینه سی و کرک موجودیت سیاسی
ایرانیلرله اصلاً بر دکدی . بو مغایرتلری
(اسکی تورکرکرک قومی) عنوانیه اقدام
غزته سنده یازدیغ اوزون مقاله پک کوزل
کوستریور ؛ ماده اثبات ایدیوردی .

بومقاله ده کورلیدیکی اوزره مجوسی تورکرکرک
اسامی شهر و ایامندن ، ایرانک حسابات
و اعتباراتندن پک باشقه ایدی . بو باشقه لئی
بن ایجاد ایتمدم . ابوریحان البیرونی کی بفاضلک
(الانارالباقین) سندن ، تقی الدین المقریزی کی
بر محقق (کتاب الخبر عن البشر) سندن نقلاً
یازمشدم .

اسکی تورکرکرک ایشته بو قومی ، فعلاً
کوستریورکه : ایران خارچنده اولان مجوسی
تورکرکرک کندیلرینه مخصوص ایام و شهری
و آدلری ، تورک دیلک مصطلحات علمییه سی ،
تورکرکرک بر موجودیت مدنییه سی واریدی .

(سجزشاه) و خزر حکمدارنده (خزرشاه)
دیورلر ؛ ایران شاهنی ده بو شاهلرک شاهی
معناسنه (شاهنشاه) عنوانیه تعظیم و تحیل
ایدیورلردی .

بوندن دولابی مجوسیلک ایرانیلر ایچون
بر دین ملی اولدینی قدر مجوسیلر ایچون ده
ایرانلک بر میل جلی اولشدی . بوندن باشقه ،
مجوسیلکک احکام اصلیه سی حاوی اولان
زند و پازند کتابلریله شروعی ایران لسانیه
یازمش و بونلرک تلاوت و تفسیرینک ایران
لسانیه اولسی فرائض دینییه صره سنه کیرمش
اولدیغندن بوعتقاد مجوسی ده اومیلی ده ازیاده
تشویق ایدیوردی .

ایشته بومیل جلی ، بوعتقاد مجوسی ،
ایران لسانی خراسان و تورکستانه نشر و تعمیم
ایتمکه خدمت ایتمش ؛ ایران ادبیاتی ، ایران
مدینتی بوتون لسانلرک ادبیاته ، بوتون مللرک
مدینته فائق کوسترمکه غیرت ایلمشدی .

ایران لسانک ، ایران ادبیاتک مجوسیلر
اوزرنده کوستردیکی شو تأثیرات مهمه یی تولید
ایدن برنجی سبب دین مجوس ایله زند و پازند
در ، ایران لسانک بلاغت ذاتیه سی دکدر ؛
یعنی ایران لسانه اوفائیقتی ، اوموقع رجحانی
ویرن دیندر . لسانک ذاتی دکدر .

کذلک مجوسیلره ، مجوسی تورکاره ایرانیلکی
و ایران نسلندن اولدقلرینی ادعا ایتدیرن برنجی
سبب ، ینه مجوسیلکک تأثیر ایتدرد ، ایران نسلک
قدسیت ذاتیه سی دکدر . چونکه عناصر
النسانیه ده اعتقاد ایدیلن قدسیت ، پروپاگانداچیلرک
مبالغاندن عبارتدر .

تورککرم بوموجودیتله مباحی، بومدیتله مفتخر
بر ملت مستقله ایدی.

بوتورک تقوی، ینه ضمناً اثبات ایدیورکه:
ایران داخلده یاتایان محوسی تورککرم موقعی
یوکسک، اعتباری صاغلام ایدی. تورککرم،
ایرانده تکین دکل، خان ایدی. قالب دکل،
جان ایدی.

خارجاً و داخللاً تورککرم شو نفوذ
واقتداری ایران موجودیتک عادتاً بر معیاری،
محوسلکده ایران سلطنتک بویوک برمداری
ایدی. ایران رجالی ماهرانه حرکتله تورک
خاتلری، محوسی تورککرمی دین قوتیه جلب
ایدهرک بر اتفاق دینی وجوده کتیردکری
زمانلرده ایران حکومتی، آسیاده تهدیدینی
ایقاعه مقتدر برنجی دولت درجهستی بولیور؛
بواتفاق انحالنده طوائف ملوکدن برحکومت
شکله اینیوردی.

مثلاً (بهرام کور) ایله (نوشروان) کی
شجاعت و عدالتله متصف، تدبیر و مهارتله
تدویر اموره واقف اولان ایران شاهلری،
عقد ایتدکری بو اتفاق دینی سایهسند شرفاً
تورک خاتلری، غرباً روم ایمپراطورلری
مغلوب ایدهرک سلطنت ایرانیه یی یوکسک موقعلره
چیقارییوردی.

فقط: (هرمز) ایله (فیروز) کی امور
اداره دن غافل، بومهارت سیاسیه دن محروم
اولان ایران شاهلری یالکیز بر تاله حکمداری
(خشتواز، شناس خان) قهر ایدهرک ایرانی
برایالت ممتاز شکیلده اداره ایدیور؛ صوکر
ایران قوماندانلرندن (بهرام چوپین) کی بر

تورک قهرمانی ایران شاهی (فیروز) ی ایران
تختدن آتوب کندیس اوطوریوردی.

ایشته بو (بهرام چوپین) ک ایران تختنه
جلوسی، (ایرانده تورککرم) ک درجه نفوذ
واقتداری یالکیز باشنه اثبات ایدهرک بر
وقعه تاریخیه در. بوندن باشقه ایرانک صوک
باش وزیر و مالیه ناظری (انجیر خان) ایله
مداین شهرنی مدافعه ایدن باقیا محافظی
(باصلوخان) و صوک ننوا قوماندانی (ایتاق
خان) ایرانده تورککرم یوکسک موقعی کوسترن
تورک رجالدندر.

(بهرام چوپین) ک نسلاً تورک اولدیغی،
نسبک دلالتدن وتاریخک شهادتدن آکلا بورز.
بهرام چوپینک آباطرقدن نسی (المختاری تاریخ-
الاخیار) ده مسطور اولدیغی اوزره «بهرام بن
حنیس بن متور بن اوخسو» در و اولاد
طرفدن «سامان خذاه بن خسخان بن طغمان
بن نوشر بن بهرام چوپین» در.

بو نسب تاریخ الامم والملوک، عقدا الحمان،
جامع الدول کی مدونات تاریخیه ده اشکال مختلفه
اوزره مسطوردر. تورک آدلرینک صورت
ضبطی و شکل تحریری ایتدامورخلرک و صوکره
کاتبلرک بعضاً لهجه لرله و بعضاً ده سهو و خطا لرله
تبدل ایتدیکی داتما واقعدر.

ایشته شو تورک آدلری، شکلاً نقدر
تبدلاته معروض اولورسه اولسون، ینه تورک
لغاتی اولدیغی کوسترمکده در. محوسی تورککرم
ملی آدلرینی تسمیه خصوصنده ابراز ایتدکری
محافظه کارلق، ایرانده تورککرم موقعی اثبات
ایدن ادله دندر.

بهرام چوپینک پدری (ختیس) ک آدی،

ونوشر، تورک دیلنده نوزاد، یکی چیقدی بر
شی دیمکدر. (۱)

نوشرک اوغلی (طهمان) کذاک طهمان،
طهمان، طفاک کی اشکاله کیرمش اولمقه برابر
جهلستکده تورک آدی اولدیغنده شبهه یوقدر.
بونک اوغلی (خسحان) ینه شکلا حتان،
عثمان کی تبدلاته معروض اولمقه برابر (اوغوزخان)
لفظندن مخفف و محرف اولدیغنی کوسترمکده در.
بونک اوغلی (سامان خذاه) تورک آدی وتورک
لقبی اولدیغنده شبهه اولته ماز (۲)

تاریخک شهادتیه کلنجه بهرام چوپنک
اولادنن اولدقیرنی ادعا ایدن آل سامان،
تورک صویندن وتورکن ایرقندن اولدیغنی تین
ایدر. بوخصوصی ایران علماسندن ومشاهیر
مورخیندن (مولانا مصلح الدین لاری) ضبط
ایدیور. جامع الدول صاحبی منجم باشی (درویش
احمد اقتدی) دخی بوذاتک ضبطنی تاریخه
موافق کوربیور.

جامع الدوله دیورکه: «مولانای محقق
لاری دیرکه بکستکین، سامانیلرک آزادلولرندن
دکل، بلکه اقرالرنندیرکه نسلبری اوغوز
اولادنن سامان البادغی نام برکیمسه ده جمع
اولور. بادغی اصیل دیمکدر بوآدم ترکستانک

(۱) نوش، معجم البلدان (نوشجان) و
(نوزکاف) ماده لرنده مسطور اولدیغنی اوزره خوارزم
تورکجه سنده یکی معناسته در. نوز ونوس دخی دینور.
نوشر ونوشر، یاخود نوشوت بوآدمه دن مأخوذدر.
(۲) سامان، تاله وچاغاتلو حکمدارلرندن برقچ
خانک آدیور. (سمن خان) دیه معروفدرلر. خذاه
لقبی، تورکجه قورای لغتندن معجم اولوب مجوسی
رؤسانه تورکلر (قودای) وایرانلر (موبد)
دیمشدر.

قودز یاخود قوتاس تورکجه لرندن مبدل اولدیغنی
اکلاشیلیر. قودز آزغین وکوکره مش،
قوتاس - طاغ اوکوزی معنالیسه در. جدی
متور بن اویغور لهجه سی اوزره تورک آدلری
اولدیغنده شبهه یوقدر.

متور، تورک دیلنده (باتور) لفظیه
مساویدر. «باتور - شجیع، قهرمان، بهادر»
معنانه اولدیغنی لغتنامه سلیمان افندییه مسطوردر.
معجم البلدان ده «اصفهان جوارنده برقریه» نک
آدی اولدیغنی کوستریلن باطرقان، باتورقانک
معربی اولدیغنی میدانده در. باطرقان، بهرامک
جدی وقریه سی ده حیاسته چفتلکی اولمیدر.

المختارک روایتی اوزره (باتور) دیمک اولان
ماتور، ایران شاهی نرسی بن بهرامک دامادیدر.
بومناسبتله بهرامک جدی آنا طرفندن ایرانیدر.
شایان دقتدرکه: باتورقان و معربی اولان باطرقان،
تورک خانلرندن بر بویوک کیمسه نک آدی
اولدیغنی کوسترمکده در. ایرانک جکرکاهی
اولان اصفهان جوارنده (باطرقان) آدی
چفتلک، یاخود کوی بولونمی، ایرانده
تورکلرک موقعی تعیین ایدن ادله دندر. باتورک
باباسی (اوخشو) تورک دیلنده دوه یاورسی
معنانه اولان (اوخشو) و (اوقشو) اولدیغنده
شبهه یوقدر.

بهرام چوپنک اولاد طرفندن نسی،
نسلآ تورک اولدیغنی دهآ آچیق کوسترمکده در.
چونکه: اوغلی نوشر، نوشرد، موسر، موشر
شکلنده یازیلان (نوشود)، یاخود (نوشر)
اولدیغنی اکله شیلماز برشی دکلدور. نوشود

دوندیلر، کسرایه وخامت انجامی عرض ایتدیلر.
زوال ملک ایرانی تیقن ایدرهک مداین شهرینی
ترکه قرار ویردیلر.»

«کسری مدایندن رجعتی تأمین ایدمه بیللمک
ایچون یوز بیک قدر عسکر تدارک وشهریار بن
مهرانک قومانداسنه تودیع ایدرهک مدایندن
چیقدی. کوفی نهرینه واصل اولدقده مجاهدان
اسلامک تعقیباتنده کوردیکی شدت اوزرینه
بوعسکرک اداره سنی ایران قوماندانلرلرندن
(فرخان) ایله (قیرمان) آدلی ایکی قهرمان
آدملره ویردی.» (۱)

جمال الدین یاقوتی حموی (معجم البلدان) ده
دیئورکه: «نجیر جان اصلنده ایران شاهنک
خازنی ایدی. قهستان ناحیه لرلرندن برینک آدیدر.
بوخازنک آدیله تسمیه ایدلمش اولدیغی مأمولدر».
دیگر بریرنده «دهختر جان - آذر بیجانه
بویوک برشر اولوب تبریز ایله مراغه یه ایکیشر
کونلکدر. جرقان دخی دینور. نجیرجان
کوفی دیمکدر. نجیرجان، خازن کسری ایدی.
معجم البلدانک مختلف برلرنده نجیرجان
نجیر خان، انکییر قان وعقدالجمانک نهاوند
حرینی بیان ایتدیکی برلرده نجیر خان، نجیرجان
کی اشکال مختلفه ده یازلمش اولان بویوک تورکک
آدی، (نوکور خان) اولدیغی ابن خلکانک
(انوجور) ضبطی کوسترمکده در.

مورخ مشارالیه شمس الدین احمد ابن خلکان
(وفیات الاعیان) نده مصر حکمداری (محمد
بن طغج الاخشید) ک ترجمه سننده مخدومی
(ابوالقاسم انوجور) ی ذکر ایدرکن انوجورک
عربیده محمود معناسه اولدیغی تحشین ایدیور
(۱) شو ایکی قهرمانکده تورک اولدقلمی
آدلری کوسترمکده در.

بعض ولایتلر نده بک اولوب واحدأ بعدواحد
اول ولایتده حاکم اولدیلر.»

بادغی، معلومدرکه باتوغی تورکجه سنک
مغربی ومنسوبیدر، باتوقلو دیمکدر. مورخ
مشارالیهک شو قتلدن بهرام چوپینک اوغوز
تورکملرلرندن (باتوق) آدلی برخانک اولادندن
اولدیغی ثابت اولور. یوقلی ده بهرامک اسمی
اولاد واجدادی تصحیح ایدر.

تاریخاً تورک، نسبأده خالص تورکمن
اولدیغی اکلاشیان بوی سروی کبی اوزون،
بدنی چوب کبی اینجه وغایت مدبر بر قهرمان
اولان بهرام بن قدوز بن باتورخان، ایران
تاریختک ویردیکی معلومات اوزرینه لیاقت
عسکریمسی سایه سنده ایران شاهی (هرمز بن
نوشروان) ک بویوک توجهلری قازانمشدی.
بوندن دولای مراتب عسکریمسی قطع
ایدرهک خراسان محافظی وایران سرعسکری
اولدی. ایراند ک بویوک نفوذ واقتداری الده
ایتدی. باباسی هرمزی قتل ایدرهک ایران
تخته چقان پرویزی دفع ایدوب کندیسای ایران
تختی ایکی ییل قدر اشغال ایتدی.

ایراند تورککلرک نفوذ واقتدارینی کوسترن
یالکنز بو (بهرام چوپین) دن عبارت دکلددر.
بونک معاصری وایرانک صوگ باش وزیر
ومالیه ناظری اولان (نجیر خان) ده ایراند
نفوذ واقتدار قازانمش تورک رجالتنددر.

بدرالدین محمودالعینی (عقدالجمان) ده
دیئورکه: «ایران شاهی یزد جردن شهریارک
بویوک وزیر و خازنی نجیر خان ایله مقربی
مهران رازی ایدی. قادیسه انیزامندن صوکره
بونلر میدان حریدن پای تخت اولان مدانیه

هجری ده نه اوند وقعه سنده مقتولاً وفات ایتدی .
ایرانده تورکلرک موقعی کوسترن تورک
رجالی بونلردن ده عبارت دکادر . ایران پای تختی
جنوباً مدافعه ایدن باقیا موقعی قوماندانی ،
پای تخت ایران محافطی (صلوخان) ده نفوذ
واقدار قازانش بویوک تورکلردنر .

یاقوت حموی معجم البلدانده دییورکه :
« بانقیار لواحی کوفه دن بر ناحیه در . قوج
اسلامده مذکور اولدینی اوزره خالد بن الولید
(رضی الله عنه) عراقه کلدکده ابتدا جری بر
عبدالله الجلی بی باقیایه کوندردی . باقیا محافطی
صلوبانک اوغلی بعهری مقابله ایتدی . »

« خالد بن الولید ، بوندن صوکره حیره دن
حرکتله کنیدیسی باقیایه دوغر و کلدی . فرات
کنارنده باقیا محافطی صلوبا ایله برکیجه صباحه
قدر حرب ایتدی . باقیا مدافع لری عجز لری
اعتراف ایدرک طلب صلح ایتدیلر . »

« هجرت نبویه ک اون اوچنجی سالنده
یازلمش اولان خالد بن الولیدک صلوبا بن بعهری به
ویردیکی صلحنامه شودر : « سن ؛ کندک ،
قومشوک ، باقیا خلقی ایچون بزم قبول ایتدی کمز
وینله برابر بولونان اهل اسلامکده راضی

اولدقلری سنوی ویره جکک بیک درهم جزیه دن
دولایی قانک محفوظ اولمق اوزره امان الله ایله
جناب حق وحضرت محمد واهل اسلامک
ذمتلرنده اولدیغک حالده دأئما امین اوله بیلیرسک . »

معجم البلدانک دیگر بر یرنده شویله
مسطوردر : « باصلوخان — خاء معجمه ولام
مفتوحه وخرنده نون ایله مداین ونعمانییه
اراسنده بر شهرک آدیدر . اوزون بر زماندن

انوجورک همزه سی ، انوشروانک همزه سی
کبی زائد اولوب نوجور ، نوکور تورکجه سنک
معرب اولدینی قاعده تصری بنی بیلنلرجه معلومدر .
نوکور ، عربیده یشکر ، یحمد ویزید کبی
مضارع صیغه سی اوزره علم وصفیدر . بوکا
تورکجه مزده اوکور ، اوکو ، اوکیر کبی نوکور ،
نوکور ، نوکیر دینور .

بوکور وصفی ، تورک دیلنده دوکاق ورننده
(نوکاق) واوغماق ورننده (نوغماق) وقوعاق
ورننده (نوباق) مصدر لرلندن یاییلمش بر
مضارعدر . بومصدرلر ، حمد و ثناء ، نیازورجا
وتقرب ایتک معنارینه اولدینی اکلاشیلیر .
نوغاز ، نوار ، نوبان ونوبین کبی لسانمزده
تفرعانی واردر .

بناء علیه نوکور مضارعی ، لغه حمد ایدر
معنانه اولوب وصفیله حامد ومحمود معنارینه
کلیر . (قان) وصفی ، بالاده عرض
ایدلیکی اوزره مختلف لهجه لرده (جان ، خان ،
کان) کبی استعمال ایدلیکنی معجم البلدانده
موجود اولان پک چوق امثالی اثبات ایتمکده در .
شو حالده نخیر جان ، نخیر خان ، نخیر قان ،
انکیر کان هپسی ده (نوکیر قان) آندن معجم
ومعربدر .

شو تدقیقات تاریخیه ولغویه دن مستبان
اولدینی اوزره (نوکیر خان) تورک رجالتدن
برذاتدر . قویو بر تورکستان اولان آذربایجان
ایالتنده مؤخرأ کندی آدیله یاد ایدیلن برکوبدن
چیقیدی . مداینده مراتب انسانییه بی قطع ایدرک
صوک ایران حکمداری یزد جرد شاهک باش
وزارت مقامی احراز ایتدی . ایران دولته
صادقانه خدمت ایدرک یکریمی برنجی سال

و مخدومی معاذین بصهری بن باصلو خان و بونک
مخدومی مسلم بن معاذین بصهری باقیانی اعمار
ایده رک (باصلو خان) آدیله مشهور بر شهر حاله
قومش لدر .

شو تفصیلات و بریدی قناعت اوزرینه
تورک بکلرندن (بوز بوغری) و فائنده اوغلی
(سالو بای) ایرانه اکتساب جاه و جلال
ایده رک باقیانی محافظی اولمش و خالد بن الولیدک
صلحاً و بریدی امان اوزرینه موقعنده کسب
استقلال ایده رک (حنان) عنوانی آلمش و ساکن
اولدینی یرده قبل الاسلام اونک اولادی بر شهر
عالی پادرق (سالو خان) ک آدینی بر اثرله ابقا
ایتمش لدر .

شو اوچ ذاتدن باشقه عالم اسلامه کبررکن
ایرانه دها بر جوق تورک خانلرینک ، تورک
قوماندانلرینک آدلری و محاربه لری واردرکه
هر برینک تفصیل احوالی ، تشریح اسمایی برر
مقاله مستقله ایله ممکن اوله بیلیر .

صدر اسلامده مجاهدان اسلامک ایرانه
کیردکلرندن اعتباراً معلوم اوله بیلن تورک لرک
شونفوذ و اقتداری هجرت نبویه دن اول ایرانه
تورک لرک موقع و اقبالی تامیله تعین ایده مزمی ؟
معجم البلدان ، طبقات الممالک ، نزهة
المشتاق دقتله تبلیغ ایدیلمیسه قبل الاسلام
ایرانه تورک لرک ، تورک خانلرینک آدلریله
مسحی یک چوق کویله ، ناحیه لره ، قصبه لره ،
بلده لره کوریه بیلیر . بو قدر آثار عظیمه ،
بو قدر آبدات تاریخیه ایرانه تورک لرک قدر و
اعتبارینی بیلدیره مزمی ؟

تورک لرک شو حوسیات ملیه سی ، شو تمایلات
عرقیه سی ، ایرانک نه دینی ، نه لسانی ، نه ده

بری خراب اولان بو شهرک بعض آناری
باقیدر .

صلوبا ، باقیاماده سنده صادک فتحی و لامک
ضمیله ، صلحنامه ده لامک ده فتحیله و باصلو خان
ماده سنده صاد و لامک فتحی و و اوک سکونیه
حرکه لشم اولدینندن (ساقلاو بای) تورکجه سنک
تحقیقاً معرب اولدینی میدانددر .

لغنامه سلیمان اقتدیله «ساقلاو — رعین ،
کرو ، بی ، اسای وسطی ده حکمدارلرینک
و تبعه لرینک خدمت ایچون مهیا و حاضر بولندقلری
بر موقعدر . بونوک دهلیز ، سالون ، مایین ،
مقام دربان و بواب ، دیبه مسطوردر . بولنده
سالون ، ساقلون لفظندن مخفف اولدینی اکلایلیر .

سالو بای . صلوبا شکلنده تعریب ایلمش
اولوب (یا) لفظی (بای) و بونوک (بک ، بی)
دییکمز عنواندر . سالو بای ، صوکره باقیاده
صلحنامه موجبه مستقل اوله رقی تورک بکلرینک ،
حاکم لرینک عادی اوزره (سالو خان) و
(بای سالو خان) دیش و بونک معرب
(باصلو خان) شکلنده اشتهار ایتمشدر . کوتال
بای ، بایکتال و باکتال کی .

صلو خانک خالص تورک اولدینی باباسنک
واوغلتک آدی اولان (بصهری) دها آجیق
کوسترمکده در . یاقوت حموی بوادی ، بالرک
ضمی و صاد ایله هانک سکونیه حرکه لشم
بولندیفه کوره (بوز بوغری) تورکجه سنک
تامیله معربیدر . بوز بوغری ، مشهور اولدینی
اوزره بوز اینیر دوهه دینور .

عقدالجمانده مبسوط اولدینی اوزره صلو
خانک و قانیله اوغلی (بصهری خان ، بوز بوغری)
باقییه حاکم اوله رقی مؤخرأ قبول اسلام ایتمش

اوغرامشاردر ؛ باخورد جعیتک تشکیلاتنده برپوزوق
بریا کشتلی برچوق بی نو عمری سفیل و کونوروم برحاله
کتریمشدر ؛ هرابکی شقده ده جعیت ، کندی ایچنده
باشایان علیلرینه باقی وظیفه سنی بوکله مشدر .

ینه بر قسم اناسلر وارکه اونار بلکه کندی باشلرینه
قلش اولسالردی پک اعلا یاشامایه ، اولدجه مسعود
باشامایه موفق اولاجقلردی . . جقی چو بوغبله مشغول
اولورکن ، چالیشیرکن جعیت کندی منفعت وحیاتی
ایچون اونلری ایشی و عائله سی یاندن آیردی . .
طوندوروجی طاغیره ، یاقیچی جولره آتش وقان
ایچینه بوللادی . یاشامق ایستین جعیتک حق حیاتی
نامنه بوفردلردن برچوقی آتش وقان ایچندن برداها
دوغه دیلر . . دوغه دیلر ؛ فقط کریده ، ایچنده
آچلی حکومت سوردهن ایسلی بر قولوبه نکه ده بونی
بوکوک ، امیدسز ، جعیت ایچنده حتی سنده له مک
ایچون بیله اقتداره مالک اولمایان اوکوزلر قالدی ؛
یا بونلر نه اولاجق ؟ بو دغه ، جعیت کندی حیاتی
ایچون تولدوردیکی فردلرک چوجوقلرینی یاشامق
وظیفه سنی اوموزلرینه آلیور ؛ دارالایتملر ، اوکوز
بوردلری آچبور . حمایه اطفال ، فقرا پرور . . جعیتلری
تأسیس ایدیور .

مجلس مبعوثانک ۶ کانون اول ۱۳۳۳ تاریخی
انقصادنده معارف ناظر سابقی شکری پک افندی ،
دارالایتملرک نه صورتله و نه زمان اچیلدقلری حقنده
آئیده کی بیاناتده بولونمشلردر .

بویانانده کوستریبورکه بریتیسله قارشی وظیفه لریمز
ایفاده هم کجیکدک ؛ همده بونی لایقيله ایفایده مدک .
دارالایتملر ۱۲ تشرین ثانی ۱۳۳۰ سنه سنده
تأسیس ایدمشدر . دارالایتملری تأسیسه سائق
اولان سبیده عرض ایدیم ؛ دولت سفر برلکی و حریری
اعلان ابتدکن صوکره بعض دول محاصره مؤسساتی
قابلق مجبورینده بولوندی . بودول محاصره مؤسساتی
میاننده برچوق دارالایتملر واردی . بودارالایتملری
قاپانجه اوراده بولان چوجوقلر که عثمانی چوجوقلری
ایدی - آچیقده قالاچقلر ، سفیل اولاجقلردی بونلرک
سفالتلرینه سدچمکک ایچون اونلری صیانت ایده چک
دارالایتملر تأسیس ایتک لازم کلدی فقط
دارالایتملری آچار آچار قارشیمزده غایت بویوک
بر احتیاج کوردوندی . او احتیاجده بالقان حربندن
صوکره بو طرفه هجرت ایدن برچوق اهالی میاننده

ادیاتی اصلا ایدمه مش ، ادعا ایدیلن
تأثیری کوسترمه مش ، بلکه تقویه ایتمشدر .
چونکه برمانده فطری اوله رق یاشایان حسیاتی ،
تأثیرات خارجیه ازاله ایدمه من . دین ، لسان
تبدل ایتسه بیله حس فطری ثابت اولور .

شو تفصیلات ایله - ظن ایدرم - ثابت
اولمشدرکه تورکلر ، بعدالاسلام خلافت عباسیه
دورنده نه قدر بویوک بر نفوذ و اقتداره نائل
اولمشلر ؛ ناصل عالم اسلامده بویوک حکومتلر
تأسیس ایتمشلر ایسه قبلالاسلامده ایرانک
داخلنده اوقدر عالی بر اعتباره مظهر اوله رق
ایرانک اطرافنده عالی حکومتلر قورمشلر و نفوذ
ایرانی تمديد واحاطه ایتمشلردر .

۲۰ ذی الحجه ۳۳۵ و ۸ تشرین اول ۳۳۳

امامیه مورخی

صبر صام الدین

تعلیم و توبیه

بزده دارالایتملر

فقیرلره ، اوکوزلره یازدیم ایتک ، اونلری
انسان جعیتی آراسنده مفید و فعال بر عضو اوله رق
باشامق اناسلره بروطیفه اولمشدر . بو وظیفه نک اهمیت
و وسعتی ، مدنیت و عرفانک توسع و انکشافنی تعقیب
ایدیور . بوکک ، مدنی برسوبیه واصل اولمش ملنلرده
خیر پرور جعیتلر چوق فضلده در . یایدقلری ایشلرده
پک چوقدر . اسوه چک « سلامت اوردوسی » ایسته
بویله خیرکار بر جعیتدرکه قادیانی سقوطدن قورتاریور
واونلری ، قادیانلی و قار و ناموسیه متناسب ایشاره
حاضر لایور .

سقطار ، علیلر ، معنأ دوشکونلر . . منسوب
اولدقلری جعیتک بویوک قلبی انسانلری طرفندن قالدیر .
یلورلر ؛ بوزاولیلر ، اکثریا کور برطالعک سله سنه